

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI

“TASDIQLAYMAN”

BuxDU rektori
O.X.Xamidov

avgust 2023 y.

“ADABIYOTSHUNOSLIK NAZARIYASI II”

FANINING O‘QUV DASTURI

Bilim sohasi: 200000 – San`at va gumanitar soha
Ta`lim sohasi: 230000 – Tillar
Ta`lim yo`nalishi: 60230100 – Filologiya va tillarni o`qitish (o`zbek tili)

Fan/modul kodi AN11,710		O'quv yili 2026-2027	Semestr 7 (kuzgi)	ECTS – Kreditlar 5	
Fan modul turi Majburiy		Ta'lim tili O'zbek		Natijadagi soatlar 4	
1.	2- semestr	Fanning nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)	Jami yuklama (soat)
		“Adabiyotshunoslik nazariyasi”	60 soat	90 soat	150 soat
		JAMI	60 soat	90 soat	150 soat

2.	<p>I. Fanning mazmuni –</p> <p>“Adabiyotshunoslik nazariyasi” fani adabiyotning jamiyat ijtimoiy hayotidagi o‘rni, adabiyotning ma’naviy-ma’rifiy ahamiyati, adabiyotning turli fanlar va san’atning boshqa turlaridan farqi, adabiy turlar va janrlar, ijodkorlarning o‘ziga xos uslubi kabilar to‘g‘risida ma’lumot beradi.</p> <p>“Adabiyotshunoslik nazariyasi” fanining ahamiyati ijtimoiy hayot va adabiyotni tushunish, badiiy asarlar estetik darajasini aniqlash, adabiy qahramon va real hayot kishisi o‘rtasidagi farqlarni ajratish kabilar bilan belgilanadi.</p> <p>Mazkur fanni o‘qitishning asosiy maqsadi – badiiy asarni tahlil qilish uchun yo‘llanma berish, badiiy matnni chuqur va turli metodlar asosida talqin qilish, jahon adabiyotshunosligidagi adabiyotshunoslik metodlarining ichki imkoniyati va cheklanganlik tomonlarini barcha adbiy tur hamda janrlar bo‘yicha yozilgan ilmiy asarlar misolida asoslab o‘rganish, umuman adabiyotshunosning ilmiy-estetik tafakkurini shakllantirish ushbu fanning asosiy maqsadi sanaladi.</p> <p>II. Asosiy nazariy qism (ma’ruza mashg‘ulotlari).</p> <p>1-mavzu: Kirish. Adabiyot nazariyasi fan sifatida</p> <p>San’at – estetik hodisa. San’atning tabiati va turlari. San’atda inson ruhiyati masalasi. Badiiy adabiyot san’atning bir turi sifatida. Adabiyot nazariyasining adabiyotshunoslik fani tarkibida tutgan o‘rni; Adabiyot nazariyasining adabiyot tarixi, adabiy tanqid, adabiy manbashunoslik, adabiy jarayon, jahon adabiyoti, adabiyotshunoslik metodlari bilan aloqasi.</p> <p>2-3-mavzu: Adabiy-nazariy tafakkur taraqqiyoti tarixidan</p> <p>Adabiyotshunoslik tarixiga umumiy bir nazar; adabiy-nazariy qarashlarning mumtoz sharq adabiyotining takribiy qismi sifatida; mumtoz</p>
----	---

poetika asoslari; g'arb adabiy-nazariy tafakkurining etakchi tamoyillari; adabiyot nazariyasi tarixida ilmiy atamalar masalasi.

4-mavzu: Adabiyotning spetsifikasi

Adabiyotning o'ziga xosligining asosiy belgilari; badiiy adabiyotning vazifasi xususida; badiiy adabiyotning insonshunoslik ekanligi; badiiy adabiyot va ijtimoiy hayotning o'zaro munosabati; adabiyotda insonning ichki olami tasviri; adabiyot va san'atda ruhiyat masalasi; inson his-tuyg'ulari va kechinmalarining badiiy tasviri.

5-mavzu: Badiiy asar tarkibi

Badiiy asar tarkibiga xos xususiyatlar; adabiyotda shakl va mazmun uyg'unligi badiiylilikning eng muhim mezoni sifatida; poetik shaklning o'zgarib borishi; shaklbozlik muammosi; badiiy asarning shakli va mazmuniga oid poetik unsurlar masalasi; badiiy syujet tizim sifatida; syujetning badiiy asar takribidagi poetik funksiyasi; badiiy asar kompozitsiyasi va uning elementlari.

6-7-mavzu: Badiiy asarda mavzu va g'oya tasnifi. Tematologiya

Badiiy adabiyotdagi umrboqiy va o'tkinchi, tarixiy va zamonaviy mavzular masalasi; mavzuning mohiyati va dolzarbligi; badiiy asar mavzusi va iste'dod darajasi; mavzular tasnifiga doir; badiiy g'oya va ijtimoiy g'oyaning o'ziga xos qirralari; mavzushunoslik; mavzu, g'oya, obraz va estetik ideal munosabati.

8-9-mavzu: Badiiy tafakkur va badiiy obraz

Badiiy asarda insonning murakkab dunyosi talqini; obrazlarning turli nuqtai nazardan tasniflari; obrazda umumiylik va xususiylik; obraz va muallif munosabati; obraz va detal; obraz va so'z; obraz yaratish usullari; obraz, simvol, ramz xususida; badiiy obraz genezisi - maydonga kelish omillari xususida. Obraz va xronotop; syujet va obraz munosabati.

10-11-mavzu: Poetik nutq xususida

Poetik nutq va badiiy asar tili masalasi. Poetik nutqqa xos alomatlar. Badiiy nutq tarkibi. Badiiy asar pafosi va nutq munosabati; Nasr va nazm. Muallif va qahramonlar nutqidagi individuallik; dialogik va monologik nutq. Poetik nutqda emotsionallik; nasriy asar ritmi. Badiiy nutq mezoni.

12-13-mavzu: Adabiy tur va janrlar poetikasi

Adabiy tur tushunchasi va uning tasnifi. Adabiy tur va janrlarning paydo bo'lish masalasi. Adabiy janrga xos belgilar. Epik tafakkur spetsifikasi. Lirik va insonning ruhiyati, his-tuyg'ulari. Siyosiy, intim, tabiat lirikasi xususida. Lirizm va dramatism. Satira va yumor mustaqil ijod turi sifatida. Dramatik asarlar va teatr san'ati. Adabiy tur va janrlardagi o'ziga xoslik hamda uyg'unlik. Tragikomediya.

14-15-mavzu: Ijodiy metod va uslub

Ijodiy metod va adabiy oqimlar. Romantizm va uning turlari. Romantizm da orzu-umidlari yoki tasavvurlar kiritishi. Realizm va uning turlari. Realizm - haqqoniy tasvir. Modernizmning ikki oqimlari: ekzistensializm, simvolizm, futurizm, syurrealizm, postmodernizm va boshqalar. Jahon san'at tarixida oqim va metodlarning o'zgarishi. Uslub va ijodkor. Kinoyaviy uslubga xos belgilar. Badiiy uslub va badiiy til. Uslublar xilma-xilligi. Uslubdagi individuallik.

16-mavzu: Ijod psixologiyasi va ijodkor laboratoriyasi

Ijod psixologiyasi va ijodkor laboratoriyasiga manbalar; muallif "men"ga xos xususiyatlar; iste'dod ijodkorlikning bosh alomati; badiiy asar iste'dodli ijodkor poetik olamining mahsuli sifatida; ijodkorga xos ruhiy holatlar; badiiy asarning jamiyatga ta'siri; tarixiy-ijtimoiy hayotning badiiy asarda aks etishi.

17-mavzu: Badiiy asarni qabul qilish va talqin etish yo'llari

Badiiy did masalasi; retsepsion estetikaning mohiyati xususida; badiiy asarni qabul qilishda milliylik va umuminsoniylik tamoyillari; badiiy asarni tushunish va tushuntirish yo'llari xususida; badiiy asarni kompleks tahlil etish usuli.

III. Amaliy mashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar:

Amaliy mashg'ulotlar bo'yicha quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1. Badiiy obraz darajalari, genezisi, tasnifi va maydonga kelish omillari
2. Syujet, motiv va mavzu munosabati
3. She'riy san'atlar: ma'naviy va lafziy san'atlar.
4. Roman janri imkoniyatlari
5. Nasriy asarda ritm. Saj haqida.
6. Badiiy asar tili va poetik nutq masalasi.
7. Adabiy – tarixiy jarayonda an'ana va yangilanish.
8. Badiiy adabiyotda milliylik va umuminsoniylik.

	<p>Talaba mustaqil ismi tayyorlashda fanning xususiyatlarini hisobga olgan holda, quyidagi shakllardan foydalanish tavsiya etiladi:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ darslik va o'quv qo'llanmalar bo'yicha fan boblari va mavzularini o'rganish; ▪ tarqatma materiallar bo'yicha ma'ruza qismini o'zlashtirish; ▪ maxsus adabiyotlar bo'yicha fan bo'limlari yoki mavzulari ustida ishlash; ▪ talabaning o'quv, ilmiy-tadqiqot ishlarini bajarish bilan bog'liq bo'lgan fan bo'limlari va mavzularni chuqur o'rganish; ▪ faol va muammoli o'qitish uslubidan foydalaniladigan o'quv mashg'ulotlari; ▪ masofaviy ta'lim.
3.	<p>Talaba bilishi kerak:</p> <p>V. Ta'lim natijalari/ Kasbiy kompetensiyalari</p> <p>“Kadrlar tayyorlashning Milliy dasturi”, Davlat ta'lim standartida aks etgan talaba bilimlariga qo'yiladigan talablar asosida shakllantirilgan.</p> <p>Ushbu fan doirasida talaba:</p> <ul style="list-style-type: none"> -badiiy asarni tahlil qilish uchun yo'llanma berish, -badiiy matni chuqur va turli metodlar asosida talqin qilish, -jahon adabiyotshunosligidagi adabiyotshunoslik metodlarining ichki imkoniyati va cheklanganlik tomonlarini barcha adabiy tur hamda janrlar bo'yicha yozilgan ilmiy asarlar misolida asoslab o'rganish, - umuman adabiyotshunosning ilmiy-estetik tafakkurini shakllantirish <p>—badiiy va ilmiy tafakkurning yuksak darajadagi ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak.</p> <ul style="list-style-type: none"> - adabiyotshunoslik metodlari bilan ijodiy metodning farqini o'rgatish; -germenevtikaning metodologik imkoniyatlarini ochib berish; -jahon adabiyotshunoslari, rus va o'zbek adabiyotshunoslarining ilmiy metodlarini ani-lashga o'rgatish. -talabada estetik didni, badiiy so'zni his etish ko'nikmasini hosil qilish; -adabiy-badiiy va ilmiy-estetik idrokni tahlil va tadqiq etish malakasini hosil etishdan iborat. - tanlangan mavzu yuzasidan umumlashma ilmiy xulosalar chigara bilish malakalariga ega bo'lishi kerak.
4.	<p>VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari</p> <ul style="list-style-type: none"> • ma'ruzalar • interfaol keys-stadilar • muammoli vaziyatlar • guruhlarda ishlash • taqdimotlar qilish

- individual loyihalar
- jamoa bo`lib ishlash va himoya qilish uchun loyihalar

5.

VI. Kreditlarni olish uchun talablar

Joriy, oraliq nazorat shaklida berilgan topshiriqlarni belgilangan muddatda bajarib boorish, yakuniy nazorat bo'yicha berilgan topshiriqni muvaffaqiyatli bajarish

6.

Asosiy adabiyotlar:

Rahbariy adabiyotlar

1. Мирзиёев Ш.М. Буюк келажакимизни мард ва олижаноб халкимиз билан бирга қураимиз. – Тошкент: Ўзбекистон, 2017.
2. Мирзиёев Ш.М. Эркин ва фаровон демократик Ўзбекистон давлатини биргалликда барпо этаимиз. – Тошкент: Ўзбекистон, 2016.
3. Мирзиёев Ш.М. Адабиёт, санъат ва маданият яшаса, миллат ва халқ, бутун инсоният безавол яшайди. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёевнинг «Ўзбек мумтоз ва замонавий адабиётини халқаро миқёсда ўрганиш ва тарғиб қилишнинг долзарб масалалари» мавзусидаги халқаро конференция иштирокчиларига йўллаган табриги. www.xabar.uz
4. Каримов И.А. Юксак маънавият – енгилмас куч. –Тошкент: Маънавият, 2008.
5. Каримов И.А. Адабиётга эътибор – маънавиятга, келажакка эътибор. – Тошкент: Ўзбекистон, 2009

Asosiy adabiyotlar:

1. Sulton I. Adabiyot nazariyasi. –Т.: О'qituvchi, 2002.
2. Boboyev T. Adabiyotshunoslik asoslari.- Т.: O'zbekiston, 2002.
3. Куронов Д. ва бошқалар. Адабиётшунослик луғати. –Т.: Академнашр, 2010.
4. Ulug'ov A. Adabiyotshunoslik nazariyasi. – Т.: G'.G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2018.
5. Quronov D. Adabiyot nazariyasi asoslari. – Т.: Akademnashr, 2018.

Qo'shimcha adabiyotlar:

1. Шарқ мумтоз поэтикаси Ҳамидулла Болтабоев талқинида. –Тошкент: Ўзбекистон энциклопедияси, 2006.

Xorijiy manbalar:

1. Хализев В.Е. Теория литературы. – Москва: Высш.шк., 2000.
2. Теория литературы. В2-х т. Т. 1. Бройтман С.Н. Историческая поэтика: учеб.Пособие / Под ред. Н.Д.Тамарченко.– Москва: Академия, 2004.
6. Теория литературы. В 2-х т. Т. 2: Учеб. пособие. Бройтман С.Н. Историческая поэтика /Под ред. Н.Д.Тамарченко.– Москва: Академия, 2004.

Elektron manbalar:

	<p>1. www.alishernavoiiy.uz 2. www.ziyo-net.uz 3. www.literature.uz 4. www.kutubxona.uz</p>
7.	Buxoro davlat universiteti tomonidan ishlab chiqilgan va tasdiqlangan (BuxDU Ilmiy kengashining 2023-yil 29-avgustdagi 1-sonli bayonnomasi).
8.	Fan/ modul uchun mas'ul: Quvvatova D.X. – O'zbek tili va adabiyoti kafedrasii professorii, filologiya fanlari doktori (DSc). O'roqova N.Y. – O'zbek tili va adabiyoti kafedrasii o'qituvchisi, filologiya fanlari, o'yicha falsafa doktori (PhD).
9.	Taqrizchilar: Hasanov Sh.A. – Samarqand davlat universiteti professori, filologiya fanlari doktori. <i>Sh.A.</i> Rajabov D.Z. – Buxoro davlat universiteti O'zbek tili va adabiyoti kafedrasii dotsenti, filologiya fanlari doktori. <i>D.Z.</i>